

HALSZKA GÓRNY
Instytut Języka Polskiego PAN w Krakowie
halszka.gorny@ijp.pan.pl

DOI: <http://dx.doi.org/10.17651/ONOMAST.61.1.16>
Onomastica LXI/1, 2017
PL ISSN 0078-4648

SŁOWIAŃSKIE IMIONA DWUCZŁONOWE ZACHOWANE W NAJSTARSZYCH POLSKICH TOPONIMACH (REKONESANS)

Słowa tematyczne: imiona złożone, toponimy odimienne, relacje transezimimacyjne

I

Sygnalizowany w tytule tekstu temat odnosi się do części zagadnień opracowywanych w ramach projektu badawczego „Imiona jako podstawy nazw geograficznych Polski”, realizowanego w Pracowni Onomastyki Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie. Potrzebę zwrócenia baczniejszej uwagi na imienne podstawy rodzimych toponimów widziano od dawna (por. m.in.: Bańkowski, 1984, s. 127–160, 1988, s. 5–11; Malec, 1971, 1982, 1994). Zdaniem L. Bednarczuka (por. 2001a, s. 13–21, 2001b, s. 189–217) najstarsze zapisy nazw miejscowych mogą okazać się niezwykle ważne dla ustalenia geografii imion i jest to jeden z powodów, dla których warto prowadzić tak ukierunkowane badania. Tym bardziej że do dnia dzisiejszego nie powstała praca, która w całości byłaby poświęcona antroponimicznej bazie zachowanej w toponimii Polski¹. Postanowiono więc przyjrzeć się jednocześnie antroponimom stanowiącym bazę nazw miejscowych (w dalszej perspektywie hydronimów, oronimów, mikrotoponimów) oraz nazwom geograficznym o podstawach imiennych. Mówiąc o podstawach imiennych, mamy na uwadze: złożone imiona staropolskie, imiona chrześcijańskie, skrócenia imion dwuczłonowych, derywaty imion chrześcijańskich oraz inne jednostki antroponimiczne (np. imiona przyniesione przez kolonistów niemieckich, które nie należą do zbioru imion chrześcijańskich). Dzięki obustronnemu

¹ Temat ten poruszany był w monografiach dotyczących nazewnictwa określonych regionów i w opracowaniach poszczególnych typów semantycznych czy sufiksalnych nazw miejscowych (np.: Rospond, 1983; Rymut, 1973). Wymienić można ponadto odrębne szkice poświęcone nazwom miejscowym motywowanym przez imiona dwuczłonowe i ich derywaty (np.: Bijak, 2001, s. 125–135; Górny, 2007, s. 101–117, 2011, s. 65–76; Kopertowska, 1993, s. 44–48). Zainteresowanie tym zagadnieniem odnotować należy także w innych krajach słowiańskich (np. Torkar, 2013, s. 111–128, 2016, s. 143–157).

ogładowi dwóch warstw nazewniczych (antroponimów i toponimów) możliwe będzie udzielenie odpowiedzi na pytania dotyczące m.in. zakresu i wielkości bazy imienniczej w strukturach toponimicznych, chronologii podstaw imiennych, ich geograficznego rozmieszczenia, wpływu prądów kulturowych i ideologiczno-religijnych na produktywność określonych imion w procesie nominacji toponimów. Wskazane zostaną także: chronologia, frekwencja i geografia nazw miejscowych, typy strukturalne ojkonimów, renominacje nazw. Projekt ten ściśle łączy się z kulturą polską, historią, rozwojem cywilizacyjnym. Pewne fakty językowe będą objaśniane w perspektywie kulturoznawczej, antropologicznej (w nawiązaniu do semantyki podstaw imiennych), historycznej (problem zasięgu słowiańskiego osadnictwa).

Zaznaczony w tytule temat obejmuje szeroki wachlarz zagadnień, które zostaną tu jedynie wstępnie zasygnalizowane. Wzięto pod uwagę ojkonimy (motywowane pełnymi imionami dwuczłonowymi)² notowane w okresie staropolskim, czyli do przełomu XV i XVI w. Górna granica nakłada się na okres, w którym nastąpiła intensyfikacja przemian o podłożu kulturowo-religijnym, warunkująca największą w dziejach zmianę w systemie imienniczym, prowadzącą do niemal całkowitego wyparcia imion staropolskich (wywodzących się z modelu imion indoeuropejskich) (Milewski, 1969, s. 19–145; za: Malec, 2011, s. 159) przez imiona, które nadawano w związku z kultem świętych i religijnymi symbolami chrześcijańskimi (por. m.in.: Karpluk, 1957; Malec, 1994, 2015, s. 123–136). Pojawienie się, a później ekspansja chrześcijańskiej kultury miały niebagatelny wpływ na przemiany nazewnicze również w warstwie toponimicznej (narastanie nazw miejscowych od imion niesłowiańskich). Imiona złożone, stanowiące — obok ich skróconych postaci — przedchrześcijańskie dziedzictwo imiennicze, zachowały się jednak w licznych toponimach. Część z nich znana jest jedynie z rekonstrukcji odtoponimicznych (por.: Bańkowski, 1984, s. 127–160; Malec, 1971; NMPol i monografie regionalne). Istotny problem, warty podkreślenia, łączy się z geografią imion dwuczłonowych. Udowodniono, że imiona te występowały w całej słowiańszczyźnie, a utworzone od nich ojkonimy odnajdujemy we wszystkich dzielnicach dawnej Polski, choć ich rozkład jest bardzo różny (Rospond, 1983; por. Górny, 2007, s. 101–117, 2011, s. 65–76). Mógłby to potwierdzić kartograficzny opis polskich nazw miejscowych utworzonych zarówno od imion pełnych, jak i od niezwykle licznych derywatów imion złożonych. Rozmieszczenie polskich nazw miejscowych motywowanych imionami z inicjalnym *B-* w pierwszym członie oraz utworzonych od imion z *-mir*, *miro-*, uwzględniający nazwy nieistniejące obecnie, ukazują mapki zawarte w dwóch

² Nazwy miejscowe, w których zachowały się skrócone postaci imion złożonych, wymagają odrębnego opracowania ze względu na obfity materiał źródłowy.

tekstach poświęconych odimiennej warstwie toponimicznej (Górny, 2007, s. 101–117; 2011, s. 65–76). Podobnego opracowania wymagają wszystkie toponimy od imion złożonych, także pod kątem rozmieszczenia poszczególnych typów semantycznych i strukturalnych.

II

Przedstawione niżej uwagi wstępne odnoszą się do próbki materiału obejmującej nazwy miejscowe notowane w źródłach średniowiecznych, a wyekscerpowane z onomastykonu „Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany” (NMPol) i z kartoteki tegoż słownika. Pełny zasób nazw miejscowych motywowanych imionami złożonymi w interesującym nas przedziale czasu według wstępnych obliczeń obejmuje niemal 1000 jednostek nazewniczych, w tym już nieistniejących. W ich podstawach tkwi kilkaset imion złożonych, także rekonstruowanych na podstawie nazw miejscowych. Wskazuje to na produktywność niektórych imion, stanowiących bazę więcej niż jednej nazwy miejscowej. Rejestr imion dwuczłonowych w nazewnictwie miejscowym zwiększają toponimy notowane po raz pierwszy w wiekach późniejszych (też w XIX i XX w.) i wprowadzone urzędowo po 1945 r. zamiast istniejących dotąd nazw niemieckich. Chronologicznie późniejsze nazewnictwo miejscowe od imiennych podstaw o charakterze pamiątkowym stanowi równie ciekawy materiał badawczy, choćby z punktu widzenia kulturowo warunkowanej popularności określonych imion w danym czasie.

Kontynuując rozważania dotyczące najstarszej warstwy nazewniczej omawianego typu³, należy zwrócić uwagę na ciągłość chronologiczną podstaw antroponimicznych i ich dokumentację w źródłach historycznych lub jej brak. Wśród nich odnajdujemy imiona znane ze źródeł średniowiecznych i takie, dla których jedynym potwierdzeniem są nazwy miejscowe (do dziś identyfikujące określony obiekt geograficzny lub już nieistniejące w związku z zanikiem lub zmianą nazwy — jest to jednak zjawisko rzadkie). Niektóre z nich funkcjonują do chwili obecnej w rejestrze imion chrzestnych, pozostałe przetrwały współcześnie jedynie w toponimach⁴.

³ Budowa morfologiczna staropolskich imion złożonych i semantyka tworzących je członów była wszechstronnie rozpatrywana w pracach: M. Malec (np. 1971, 1975b, s. 259–307, 1982, 1993, s. 30–35) i A. Bańkowskiego (1976, 1984). Zagadnieniem tym zajmowali się też inni badacze, m.in.: Z. Kaleta (1996, s. 7–13), M. Karaś (1956, s. 260–281), J. Nalepa (1991, s. 87–97, 1992, s. 9–15), K. Rymut (2003a, s. 68–71), K. Skowronek (1995, s. 73–100), W. Taszycki (1925).

⁴ Należy pamiętać o tym, że imiona dwuczłonowe utrwalone są także w nazwiskach (por. Skowronek, 1995, s. 73–100).

Badacze imiennictwa dwuczłonowego (np.: Bańkowski, 1984, s. 127–160; Karaś, 1956, s. 260–281; Malec, 1971, i in.) od dawna wskazywali toponimy jako jedyne źródło wielu imion staropolskich. Mówi się o około 100 imionach zrekonstruowanych z nazw miejscowych, choć lista ta nie jest jeszcze zamknięta, a jej uzupełnienie jest jednym z zadań omawianego projektu. Wśród odtoponimicznych rekonstrukcji imiennych wyróżnić można m.in. takie, jak: *Bolegor, *Bydgost, *Kupimir, *Niedrog, *Ninowlod (*Inowlod), *Sędzigrod, *Si(e)rad (por. *Wszerad*), *Suligost, *Taniebor, *Trzebiegost, *Unieżyry, *Unierad⁵.

Wskazać można nieużywane współcześnie imiona poświadczone w dokumentach średniowiecznych i zachowane w nazwach miejscowych, np.: *Biezdziad*, *Bog(u)wiedz*, *Budziwoj*, *Krzywosąd*, *Naczemir*, *Naczęslaw*, *Niesuł*, *Nieznamir*, *Siemidrog*, *Strogobor*, *Sulibor*, *Sulistryj*, *Świerad//Wszerad*, *Twardosław*, *Uniesław*. Potwierdzeniem istnienia imienia staropolskiego są także toponimy nieistniejące obecnie w związku z nietrwałością obiektu geograficznego (np. *Będzierad — n. m. *Będzieradza!*⁶, nowosąd., *Cieciemil — n. m. *Cieciemil!*, rzesz.) lub w wyniku zastąpienia przez inną nazwę własną (*Będzislaw — n. m. *Będzislaw!* > *Bonislaw*, ciech.). Zaginione toponimy są ponadto źródłem nieużywanych dziś imion dwuczłonowych, znajdujących jednak poświadczenia w materiałach historycznych z wieków średnich, np.: *Kajmir* (n. m. *Kajmirz!*, rad.), *Nieznawuj* (n. m. *Nieznawujewo!*, warsz., *Nieznawujewice!*, tor.), *Sobiesław* (n. m. *Sobiesławice!*, łódz.), *Świemir* (n. m. *Świemirowo!*, gdań.), *Trzebisław* (n. m. *Trzebisławice!*, gdań.), *Uniemir* (n. m. *Unimierz!*, włoc.). Imienne formy rekonstruowane stanowiły zwykle podstawę jednej formacji ojkonicznej (np. *Bolestrach — n. m. *Bolestraszyce*, przem.), sporadycznie kilku (np. *Tęgobor — n. m. *Tęgobórz*, częst., *Tęgoborza*, nowosąd.).

Wiele nazw miejscowych motywowanych jest imionami dwuczłonowymi wykazującymi ciągłość chronologiczną, tzn. poświadczonymi w średniowieczu i nadal używanymi (por. SSNO i SIW), np.: *Bogdan*, *Bogumil*, *Bolesław*, *Budzislaw*, *Krzęslaw*, *Sulislaw*, *Ścibor*, *Świętosław*, *Tomislaw*. Niektóre imiona z tej grupy motywowały kilka, a nawet kilkanaście form toponimicznych (patronimicznych, posesywnych, rzadziej rodowych). Znaczną frekwencję mają toponimy bazujące np. na imionach: *Bogdan* (n. m. *Bogdanów*, *Bogdanowo*, *Bogdany*, *Bogdanki!*)⁷, *Bogumil* (n. m. *Bogumilowice*, *Bogumilów*, *Bogumilowo*, *Bogumili*),

⁵ Rekonstrukcje imion staropolskich na podstawie nazw miejscowych do litery S- zawiera NMPol. Figurują w nim też toponimy o niejasnej etymologii, którym warto się ponownie przyjrzeć w ramach projektu.

⁶ Wykrzyknik przy nazwie własnej wskazuje, że dana nazwa nie występuje obecnie w rejestrze toponimów.

⁷ W tym miejscu podaję jedynie różne formy morfologiczne nazw miejscowych, bez wskazania geografii i liczebności tak samo brzmiących nazw, których może być kilka.

Bolesław (n. m. *Bolesławice, Bolesław, Bolesławiec*), *Wojśław* (n. m. *Wojśławice, Wojśław, Wojśławie*), *Wojciech* (n. m. *Wojciechowice, Wojciechów*). Dużą produktywność w tworzeniu ojkonimów wykazują też inne imiona rodzime, np.: *Borzysław* (n. m. *Borzysławice, Borysławice, Borzysław, Borysław, Borysławka*), *Niemir* (n. m. *Niemirowice, Niemierzyn, Niemierzyno, Niemierze*), *Niemoj* (n. m. *Niemojewice, Niemojowice, Niemojew, Niemojewko, Niemojewo*).

Nasuwa się pytanie o istnienie przyczyn kulturowych sprzyjających produktywności pewnych imion pochodzenia słowiańskiego w tworzeniu nazw miejscowych. Należy pamiętać o tym, że w podstawie toponimu tkwi antroponim odnoszący się do konkretnej osoby, rodu lub wspólnoty plemiennej, co ma niebagatelne znaczenie. Wydaje się, że jako przykład mogą tu posłużyć toponimy motywowane imieniem *Bolesław*⁸, noszonym w Polsce w średniowieczu przez królów i książąt z dynastii piastowskiej (zob. Hertel, 1980), a poza jej granicami — przez czeskich Przemyślidów. Imię dynastyczne, które dzięki „przyniesieniu” przez Dąbrówkę, córkę czeskiego księcia Bolesława I Srogiego, żonę Mieszka I (Fros, Sowa, 1997, s. 478) zyskało na popularności, stanowi podstawę siedmiu ojkonimów zanotowanych w dokumentach do początków XVI w. (i wielu późniejszych, powstałych na wzór najstarszych toponimicznych form odimiennych jako pośredni przejaw zwrotu ku imiennictwu rodzimemu i tradycji nazewnictwa). Co znamienne, toponimy utworzone w wiekach średnich od imienia *Bolesław* dotyczą obiektów zlokalizowanych w większości na południowych obszarach kraju, a zwłaszcza na Śląsku (por. NMPol I). Są to nazwy: dzierzawcze z przyrostkiem *-jb*: *Bolesław* (kat., gm. Bukowno — (1279) 1445⁹, kat., gm. Krzyżanowice — 1377, tarn., gm. Bolesław — 1327–1342); posesywne z sufixem *-ec*: *Bolesławiec* (mto, jel. — 1201, kal., gm. Bolesławiec — (1266)¹⁰); patronimiczne z *-ice*: *Bolesławice* (jel., gm. Bolesławiec — 1253, wałb., gm. Jaworzyna Śląska — 1308). Imię *Bolesław* zachowało się jedynie w dwóch staroczeskich ojkonimach z członami odróżniającymi: *Mładá Boleslav* (ok. 1052) i *Stará Boleslav* (930) (Profous, 1954, I, s. 124). Źródła czeskie podają natomiast znacznie więcej nazw miejscowych pochodzących od skrótów imiennych z członem *Bol-*, *Bole-*.

Interesującym obszarem badawczym na materiale nazw miejscowych od imion złożonych, warunkowanym kulturowo, jest także zagadnienie związane ze znaczną frekwencją toponimów od imion ochronnych, w tym od antroponimów

⁸ Imię *Bolesław* (*bole-*, od przysłówka *bolje-* ‘dużo, więcej’ i *-slaw*, ‘ten, który będzie miał dużo sławy’, ‘mający osiągnąć większą sławę’), zapisane w X w., znane jest we wszystkich językach słowiańskich i nie tylko (por.: Pleskalová, 1998, s. 24; Svoboda, 1964, s. 70).

⁹ Toponim pochodzi od imienia Bolesława Wstydlwego (NMPol I, s. 269).

¹⁰ Ojkonim *Bolesławiec* (dziś dwie wsie: *Bolesławiec* i *Bolesławiec-Chróscin*), motywowany jest imieniem założyciela, Bolesława Pobożnego (NMPol I, s. 270).

z negacją *nie*¹¹. Imiona apotropaiczne, znane w antroponimii słowiańskiej (m.in. południowosłowiańskiej, czeskiej), zostały utrwalone w nazewnictwie miejscowym w różnych dzielnicach dawnych ziem polskich. Według ustaleń M. Malec (1975a, s. 280–291) udokumentowane historycznie polskie nazwy miejscowe od imion z negacją stanowią znaczny zbiór jednostek onimicznych, powiększający zasób nazw osobowych tego typu co najmniej o 50 przykładów¹². Dostępny współcześnie materiał może zmodyfikować dotychczasowy stan badań. Część imion z negacją o pierwotnej funkcji magicznej tkwiących w podstawie nazw miejscowych poświadczona jest w przekazach historycznych jako określenia osób, np.: *Niedamir* (n. m. *Niedamirowice!*, pozn. — 1401), *Niemoj* (n. m. *Niemojew*, sier. — 1298; *Niemojewice*, rad. — 1419, 1425; *Niemojowice*, piotr. — 1470–80; *Niemojewko*, bydż. — 1232; *Niemojewo*, bydż. — 1297; włoc. — 1418), *Niesuł* (n. m. *Niesułków* — 1281; *Niesułowice*, kat. — 1446, wroc. — 1358). Pozostałe znane są jedynie z rekonstrukcji nazw miejscowych, np. **Niemyśl* (n. m. *Niemyślówice*, opol. — ok. 1300; *Niemyślów*, sier. — (1262) 1646), **Niewiad* (n. m. *Niewiadowie!*, kal. — 1403–1471; *Niewiadowo!*, k. Gdańska — 1283; *Niewiadów*, piotr. — (1283)), **Nielub* (n. m. *Nielubia*, legn. — ok. 1300) (por. NMPol VII).

Istotne z punktu widzenia chronologii i geografii imion stanowiących przedchrześcijańskie dziedzictwo imiennicze (ale i imion w ogóle) są najstarsze notacje odimiennych nazw miejscowych. Dotyczy to zwłaszcza onimów rekonstruowanych, ale też innych imion, w tym znanych z zapisów źródłowych (niekiedy notowanych jako nazwa osobowa później niż jako baza ojkonimu — zjawisko rzadkie). Podstawy toponimów odimiennych, zanotowanych już w XII i XIII w., tworzą m.in. takie imiona złożone (dwuczłonowe, półtoraczłonowe), jak: *Bogdan*, *Borzysław*, *Budziwoj*, *Nasił*, *Niegard*, *Niemir*, *Siemidrog*, *Spycimir*, *Sulibor*, *Sulislaw*, *Świeślaw*, *Tomislaw*, *Uniewit*, **Będarg*, **Brzeźmir*, **Niegowiad*, **Samogost*, **Sierad*, **Sobierad*. Warto prześledzić produktywność złożzeń imiennych w tworzeniu nazw miejscowych w kolejnych wiekach, pamiętając, że najstarsze zapisy toponimów odimiennych wiele mówią o kulturze, wierzeniach przodków, sposobie percypowania i utrwalania w nazwie pojęć i wartości, a zatem tego, co istotne w relacjach społecznych i rodzinnych (por. m.in.: Kaleta, 1996, s. 7–13; Malec, 2000, s. 313–322). Po XIII w. maleje

¹¹ Imiona ochronne, ich struktura morfologiczna i funkcje, zostały szczegółowo omówione w pracach M. Malec (np.: 1975b: 259–307, 1978: 183–213, 1999: 124–130). Badaczka podjęła się także opracowania polskich nazw miejscowych z negacją *nie* (1975a: 280–291; por. Borek, 1986–1987).

¹² W opracowaniu M. Malec (1975a) uwzględnione zostały wszystkie toponimy z prepozycją *nie*. Obok ojkonimów od imion złożonych występują też nazwy utworzone od określeń apelatywnych czy nazw przezwiskowych.

produktywność toponimów z *-jb w przeciwieństwie do nazw patronimicznych mających w podstawie imiona chrześcijańskie.

Uwzględnienie relacji: odimienna nazwa miejscowa — obiekt geograficzny pozwala określić: a) niezmienność onimu w związku z trwaniem obiektu, b) zanik nazwy spowodowany zaginięciem obiektu, c) zmiany leksykalne nazw przy trwaniu obiektu, d) zmiany związane z wyodrębnieniem nowego obiektu (powielenie ojkonimu przez dodanie członu odróżniającego)¹³.

III

Opracowanie uwzględniające transnominacyjne relacje między dwiema klasami onimów: imionami pochodzenia słowiańskiego i ojkonimami — stanowiące część szeroko zakrojonych badań nad toponimią odimienną w ogóle — ma na celu, z jednej strony, ukazanie zasobu i stopnia rozpowszechnienia najstarszej warstwy imienniczej, żywotności i produktywności imion złożonych w toponimicznym procesie nominacyjnym, ustalenie zasobu członów w imionach złożonych i wskazanie relacji syntaktycznych między nimi (por. np.: Bańkowski, 1976, 1984, 1988; Rymut, 2003b, s. 56–67), z drugiej zaś — wskazanie geografii, frekwencji, chronologii toponimów od podstaw imiennych, ich liczebności, wariantów nazewniczych, struktury morfologicznej (z uwzględnieniem zmian sufiksów)¹⁴, udziału imion złożonych w poszczególnych typach semantycznych toponimów¹⁵. Występują tu zatem dwa poziomy analizy: antroponimiczny i toponimiczny. Motywacja odimienna toponimu może być jednak tylko prawdopodobna, gdyż są takie nazwy miejscowe, które zawierają w podstawie imię bądź wyrażenie ape-

¹³ Przyrost toponimów z tym samym imieniem w podstawie obrazują m.in. takie nazwy, jak: *Budzislaw*, dziś *Budzislaw Górny* i *Budzislaw Kościelny*, koniń. czy *Świeciechów*, dziś *Świeciechów Duży* i *Świeciechów Poduchowny*, tarnob. Przy badaniu baz nazewniczych jest to mniej istotna kwestia.

¹⁴ Materiał ojkonimiczny dostarcza wielu przykładów nazw, w których następowały wahania form sufiksów w obrębie tego samego typu semantycznego, np. *Niemojewo*, bydż. (< i. *Niemoj*) — *Niemoiow* 1297, *Nyemoyevo* 1415 (nazwa dzierżawcza z suf. -ów, później -ewo), lub prowadzące ostatecznie do utrwalenia innej niż pierwotnie struktury morfologicznej, np. *Niemysłów*, sier. (< i. **Niemysł*) — *Nimisłowiczi* (1262) 1646, *Nemysłow*, *Nyemislov* (1319) 1511/1512 (nazwa patronimiczna z suf. -owicy, wtórnie forma posesywna z -ów). Wariantywne zapisy toponimu mogą ukazywać ponadto typowe dla antroponimii słowiańskiej wahania w zakresie kolejności członów złożenia imiennych prowadzące do powstania dwóch odrębnych imion (np. *Gościrad*, *Radogost* w zapisach zaginionej n. m. *Gościradzice!*, k. Krakowa: *Gostiradic* — 1198, *Radogoscice* — (1232) XVII).

¹⁵ Można przyjąć, że toponimy utworzone od imion złożonych pozwalają na wysunięcie wniosków co do zasięgu słowiańskiego osadnictwa (ojkonimy z -jb wskazują na charakter obronny obiektów, patronimiczne – na zasięg wspólnot rodowych, małych plemion). Prawdopodobnie można je również włączyć do obszaru badań związanych z powstawaniem monarchii piastowskiej.

latywne. Zatarcie granic między podstawą apelatywną i imienną jest szczególnie widoczne w toponimach, które powstały od skrótów imiennych lub od wyrazu popolitego. Ustalenie motywacji toponimu wymaga tu wnikliwych analiz, a wyjście poza hipotezę może być w niektórych przypadkach niemożliwe.

Całościowy opis sygnalizowanych zagadnień i wielu innych dotyczących odimiennej warstwy toponimicznej to zadanie długofalowe, które ma jednak szansę na realizację w Pracowni Onomastyki Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie. W tej samej pracowni kontynuowane są prace nad onomastykonem „Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany” (w latach 1996–2016 wydano XIII tomów, do liter *Si-*), stanowiącym — obok kartoteki NMPol — główną bazę materiałową realizowanego projektu.

LITERATURA

- Bańkowski, A. (1976). W sprawie semantyki staropolskich imion dwuczłonowych. *Onomastica*, XXI, s. 307–316.
- Bańkowski, A. (1984). Staropolskie imiona dwuczłonowe z osobliwymi składnikami. *Onomastica*, XXIX, s. 127–160.
- Bańkowski, A. (1988). Staropolskie imiona półtoraczłonowe. W: K. Zierhoffer (red.), V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna, Poznań 3–5 września 1985. Księga referatów. Poznań: UAM, s. 5–11.
- Bednarczuk, L. (2001a). Fonetyczna postać imienia świętego Świerada. *Prace Naukowe UŚ. Prace Językoznawcze*, XXVI. Katowice: UŚ, s. 13–21.
- Bednarczuk, L. (2001b). Językowe dziedzictwo Świętego Świerada. W: ks. S. Pietrzak (red.), *Święty Świerad i jego czasy*. Nowy Sącz: Civitas Christiana, s. 189–217.
- Bijak, U. (2001). Imię *Kazimierz* i jego derywaty w toponimii polskiej. W: A. Cieślakowa, B. Czopek-Kopciuch (red.), *Toponimia i oronimia*. Kraków: DWN, s. 125–135.
- Borek, H. (1986–1987). Śląskie nazwy miejscowe z negacją w podstawie typu *Niedobczyce*, *Nierodzim*. *Studia Polonistyczne*, XIV–XV, s. 55–62.
- Fros, H. SJ, Sowa, F. (1997). *Księga imion i świętych*, t. I. Kraków: WAM.
- Górny, H. (2007). Nazwy miejscowe motywowane imionami dwuczłonowymi typu *Boguchwał*, *Budziwoj* — rozmieszczenie, chronologia, frekwencja. *Onomastica*, LII, s. 101–117.
- Górny, H. (2011). Obraz idei współzycia Słowian zachowany w toponimii Polski — na przykładzie nazw miejscowych motywowanych wybranymi imionami dwuczłonowymi. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica*, IV. Kraków: UP, s. 65–76.
- Hertel, J. (1980). *Imiennictwo dynastii piastowskiej we wczesnym średniowieczu*. Warszawa–Poznań: PWN.
- Kaleta, Z. (1996). Świat ludzkich wartości odzwierciedlony w nazwach własnych osób (semantyka imion staropolskich z członami *-mir*, *-myśl*, *-sław* na tle indoeuropejskim). *Slavia Occidentalis*, LIII, s. 7–13.
- Karaś, M. (1956). O staropolskich imionach dwuczłonowych zachowanych w nazwach miejscowych. *Onomastica*, II, s. 260–281.
- Karpluk, M. (1957). Z badań nad polskim nazewnictwem osobowym XV i początku XVI wieku. *Onomastica*, III, s. 179–187, 381–392.

- Kopertowska, D. (1993). Dwuczłonowe nazwy osobowe jako podstawy toponimów. W: *Namenkundliche Informationen. Bhf. 17: Anthroponymica Slavica*, s. 44–48.
- Malec, M. (1971). Budowa morfologiczna staropolskich złożonych imion osobowych. Wrocław [itd.]: Ossolineum.
- Malec, M. (1975a). Polskie nazwy miejscowe z negacją *nie*. *Zpravodaj Mistopisné komise ČSAV*, XVI, s. 280–291.
- Malec, M. (1975b). Staropolskie nazwy osobowe z negacją *nie* oraz z przyimkami *b(i)ez*, *brzez*, *przez*. *Polonica*, I, s. 259–307.
- Malec, M. (1978). Staropolskie bezsufiksalne nazwy osobowe z prepozycjami i negacją. *Cz. II. Onomastica*, XXIII, s. 183–213.
- Malec, M. (1982). Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych. Wrocław [itd.]: Ossolineum.
- Malec, M. (1993). Dobór znaczeniowy członów imiennych w słowiańskich imionach złożonych. *Namenkundliche Informationen. Bhf. 17: Anthroponymica Slavica*, s. 30–35.
- Malec, M. (1994). Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce. Kraków: IJP PAN.
- Malec, M. (1999). Najdawniejsze polskie imiona apotropaiczne. *Acta onomastica*, XL, s. 124–130.
- Malec, M. (2000). Odbicie wierzeń naszych przodków w imionach słowiańskich (Imiona złożone z członami: *Bogo-*, *Bogu-*, *-bog*). W: M. Czachorowska, Ł. M. Szewczyk (red.), *Onomastyka polska a nowe kierunki językoznawcze*. Bydgoszcz: Wyd. Uczelniane WSP w Bydgoszczy.
- Malec, M. (2011). Tradycje wierzeniowe w słowiańskiej antroponimii. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Russologica*. Kraków: UP, s. 158–165.
- Malec, M. (2015). Kulturowe przyczyny zmian w polskim imiennictwie osobowym. *Onomastica*, LIX, s. 123–136.
- Nalepa, J. (1991). Pokój i wojna w staropolskich imionach (cz. 1). *Język Polski*, LXXI, z. 2, s. 87–97.
- Nalepa, J. (1992). Pokój i wojna w staropolskich imionach (cz. 2). *Język Polski*, LXXII, z. 1, s. 9–15.
- NMPol – Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany. (1996–2015). T. I–VII: A–N, red. K. Rymut; t. VIII–IX: O–Q, red. K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch; t. X–XII: Ra–Rz, red. K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak. Kraków: IJP PAN–DWN, Pandit.
- Pleskalová, J. (1998). Tvoření nejstarších českých osobných jmen. Brno: Masarykova Univerzita v Brně.
- Profous, A. (1954). Místní jmena v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd.
- Rospond, S. (1983). Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem *-jb*. Wrocław: Wyd. UW.
- Rymut, K. (1973). Słowotwórstwo polskich patronimicznych nazw miejscowych z przyrostkiem *-(ov)itjo* na tle zachodniosłowiańskim. Wrocław [itd.]: Ossolineum.
- Rymut, K. (2003a). Warstwy chronologiczne w słowiańskich dwuczłonowych nazwach osobowych. W: *tenże. Szkice onomastyczne i historycznojęzykowe*. Kraków: Wyd. IJP PAN, s. 68–71.
- Rymut, K. (2003b). Zasób leksemów w prasłowiańskich imionach złożonych. W: *tenże. Szkice onomastyczne i historycznojęzykowe*. Kraków: Wyd. IJP PAN.
- SIW — Słownik imion współcześnie w Polsce używanych (1995). Wyd. K. Rymut. Kraków: IJP PAN.
- Skowronek, K. (1995). Imiona dwuczłonowe motywujące współczesne nazwiska polskie. *Onomastica*, XL, s. 73–100.
- SSNO — Słownik staropolskich nazw osobowych. Red. W. Taszycki. (1965–1983). T. I–IV. Wrocław. T. VII. (1984–1987). Supplement. Oprac. pod kier. M. Malec. Wrocław: Ossolineum.

- Svoboda, J. (1964). Staročeská osobní jména a naše příjmení. Praha: Nakladatelství Československé Akademie Věd.
- Taszycki, W. (1925). Najdawniejsze polskie imiona osobowe. Kraków: PAU.
- Torkar, S. (2013). Dvočlenski slovanski antroponimi v slovenski toponimiji. Jezikoslovni zapiski XIX, s. 111–128, <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RVDPZUCD>
- Torkar, S. (2016). Tvorba slovenskih zemljepisnih imen iz slovanskih antroponimov. W: K. Šter, M. Ž. Karer (red.), Historični seminar 12, Ljubljana, s. 143–157, <http://hs.zrc-sazu.si/eknjiga/HS12.pdf>

SKRÓTY

bydg.	— woj. bydgoskie	opol.	— woj. opolskie
ciech.	— woj. ciechanowskie	piotr.	— woj. piotrkowskie
gdań.	— woj. gdańskie	płoc.	— woj. płockie
i.	— imię	pozn.	— woj. poznańskie
jel.	— woj. jeleniogórskie	rad.	— woj. radomskie
kal.	— woj. kaliskie	rzesz.	— woj. rzeszowskie
kat.	— woj. katowickie	sier.	— woj. sieradzkie
kiel.	— woj. kieleckie	słup.	— woj. ślupskie
koniń.	— woj. konińskie	tarn.	— woj. tarnowskie
kosz.	— woj. koszalińskie	tarnob.	— woj. tarnobrzesckie
krak.	— woj. krakowskie	tor.	— woj. toruńskie
lub.	— woj. lubelskie	wałb.	— woj. wałbrzyskie
łódz.	— woj. łódzkie	warsz.	— woj. warszawskie
n. m.	— nazwa miejscowa	włoc.	— woj. wrocławskie
nowosąd.	— woj. nowosądeckie	wroc.	— woj. wrocławskie

SUMMARY

SLAVIC COMPOUND NAMES RECORDED IN THE OLDEST POLISH TOPONYMS (RECONNAISSANCE)

The aim of the article is to present selected Slavic compound names, including first names reconstructed from toponyms, which are the basis of the oldest place names (i.e. recorded in the Medieval documents). The paper announces a broader research project which aims to present an overall perspective of the anthroponymic motivation of geographical names from onomastic-linguistic, historical, demographic-migratory, geographical and frequency-based aspects. This study will focus upon a variety of topics, such as: chronology, frequency, geography of the name-based toponyms, their onomastic variants and morphological structure. Moreover, the following issues will be indicated: resources and the spread of the naming structures, the survivability and productivity of certain name groups in the toponymic nomination process. Cultural, ideological, religious and social causes which favor the production of certain types of names, including compound names, will be indicated.

Key words: compound names, name-based toponyms, transonymic relations